

حافظه
آن چه ز می شود از بر تو آن قلب سیاه
کیمیایی ست که در صحبت درویشان است

صفاحازا علیزاده پهلوانی

- صاحب امتیاز: مؤسسه همشهری
 - مدیر مسئول: محسن مهدیان
 - مدیر تولید: دانیال معمار
 - مدیر تحریریه: سیدمجتبی صادقی
 - معاونان سردبیر: شهرام فرهنگی، علی عمادی، شاهین امین، حامد فوقانی
 - مدیر فنی: حامد بزدانی
 - مدیر هنری: مهدی سلامی
 - مدیر عکس: امیر پهلپور
- سیاسی و دیپلماتیک: مدیر: حسین ارجلو
 - شورنگار: مدیر: پروانه بهرام نژاد
 - مدیر: مریم باقرپور
 - اقتصاد: مدیر: حسین لطفی
 - مدیر: مریم موسی پور
 - تماشگر: مدیر: امیر محمد یعقوب پور
 - مدیر: لیلی فرسند

- ایران شروز: مدیر: زهرا عباسی
 - تندرستی: مدیر: عیسی محمدی
 - مدیر: مریم سرخوش
 - سرخ: مدیر: جواد عزیزی
 - مدیر: سعید فرونی
 - دانشگاه: مدیر: زهرا خلجی
 - مدیر: ساسان شادمان
 - مدیر: زهرا خلجی
 - سرزمین من: مدیر: محمد باریکاتی
- جامعه: مدیر: زهرا عباسی
 - گزارش: مدیر: مریم سرخوش
 - مدیر: مریم سرخوش
 - ۳۴ (سینما و تلویزیون): مدیر: سعید فرونی
 - مدیر: سعید فرونی
 - صفحه آخر: مدیر: جواد نصرتی
 - طرح و گرافیک: مدیر: محمد علی حلیمی

یادداشت

شهر هزار اقوام

علمی‌زمانی
اگر چه ظاهر تهران و فعالیت‌های فرهنگی‌اش، چندان نشانی از فرهنگ قومیت‌ها و طوایف ساکن آن ندارد، اما تنوع اقوام و طوایف ساکن شهر، حیرت‌آور بوده و جا دارد تهران را شهر هزار اقوام بنامیم! تنوعی که در دهه‌های گذشته چندان توجهی به آن نشده و پژوهشی بنیادین در موردش صورت نپذیرفته است؛ پژوهشی که برای رونق و افزایش سرمایه‌های فرهنگی این شهر از نان شب نیز واجب‌تر است.

اگر نگاهی به وضعیت کلاس‌های جهات بیندازیم، لندن به سبب تنوع قومی طایفه‌های که تعدادشان مشخص است و فعالیت‌های فرهنگی آنها، جزو ۱۲ شهر فرهنگی برتر دنیا قرار گرفته است. به آمارهای ۲۸۴۱ و ۱۲۹۶ تا ۱۳۰۴ شهر تهران هم که نظر افکنیم، تا حدودی آمار از قومیت‌ها و مهاجران شهرهای دیگر ارائه شده‌اند. در دهه‌های گذشته آمار چندانی از آنها وجود ندارد. دوره ناصری، اصفهانی‌ها بیشترین آمار اقوام مهاجر تهران را تشکیل می‌دادند اما اواخر دوره قاجار این تر کها بودند که گوی سبقت را از اصفهانی‌ها ربودند. در دوره قاجار هر یک از این اقوام و طوایف در صنوف و مشاغل خصوصی به کار مشغول بودند. تر کهای تبریز و اطرافش در بازار به تجارت فرش، خشکبار و ارسی (نوعی کتک) مشغول بودند. اهالی فراهان و نقرش مستوفی بودند و کاری اداره دارایی امروز انجام می‌دادند. برودج‌ری‌ها هم نمدل‌های شهر بودند.

در دوره پهلوی اول عده‌ای از کاشانی‌ها فروش تنبوشه (لوله سالی) و کوزه آب را بر عهده داشتند و نظری‌ها آب پاشی خیابان‌های پر گرد و خاک تهران را انجام می‌دادند.

از دوره پهلوی دوم هم اقوام و طوایف مختلفی راه هجرت به پایتخت را در پیش گرفتند. در این دوره مشاغل جدیدی توسط اقوام و طوایف مختلف در تهران دنبال شد و تا امروز نیز کماکان ادامه دارد. در پانزده سال‌ها کار خواربارفروشی را آغاز و رفته رفته سوپرمارکت‌های تهران را قرق کرده‌اند و امروزه بزرگان کاشان کارخانه‌های بزرگ مواد غذایی، به خصوص شکلات‌سازی را در اختیار دارند. قهوه‌ری‌ها، روستای کنار قصر کاشان، کار چرخ خیاطی و فروش و تعمیر آن را در راسته خیابان خیام دست گرفته و حسینیه‌ها در منطقه ۱۱ برای خود دست و پا کرده‌اند.

کیوچی‌های آرا دیبل کیسه پلاستیک فروشی‌های پله نوروزخان را قرق کرده و مسجدی در خیابان خیام بنا نهاده‌اند. سولونی‌های نمین، کت و شلوارهای باب همایون هستند. منگین شهری‌ها ابتدا روزنامه فروشی‌های پایتخت را نشانه رفتند و سپس میدان میوه و تره بار مرکزی تهران محل کارشان و ساکنان منطقه ۹ شدند.

فراهانی‌ها و نفرشی‌های امیریه و منیریه به بنای و معماری مشغول بودند. بزدی‌ها هم جواده‌ی و تهرانپارس را برای سکونت انتخاب کردند. اسب فروشی‌های سراب، سیمان کارهای تهران شدند و منطقه ۹ محل گردهمایی مذهبی‌شان شد. قره‌چمنی‌های منطقه ۱۰ هم کاتال سازهای عمده پایتخت لقب یافته و مسجد اراکی‌های خیابان خواجه نظام‌نشان از حضور اراکی‌ها در منطقه ۷ دارد. سولایی‌های نمین آرا توریست و کلخواری‌های منطقه ۱۳ ابتدا دستفروشان شرق تهران بودند و امروزه مشاغل دیگری را تجربه می‌کنند. البته کلخواری‌های خیابان منوچهری از ابتدا به کارهای ساختمانی مشغول بودند. کرکها هم که در سال‌های اخیر تهنانی ساختمان‌های تهران را تجربه می‌کردند، می‌روند تا میوه و تره بارهای شهر راه اجاره انحصاری خود در آورند، مثال‌های بالا بخش محدودی از اقوام و طوایفی هستند که بخش عمده ساکنان تهران را تشکیل می‌دهند. اقوام و طوایفی که اگر چه آداب و رسوم زیادی برای خود دارند و می‌توانند با آنها تهران را شهری فرهنگی از شهرهای عالم کنند، هنوز بنسبت مناسبی برای بروز آنها بخاطر افزایش ظرفیت‌های فرهنگی این شهر ایجاد نشده و همه آنها تحت لوای فرهنگ یکسانی به نام تهران، می‌روند تا آداب و رسوم خود را به فراموشی سپارند.

یادگار فرانسوی در دل تهران

گشت و گذار در میدان مشق که به موزه معماری تهران معروف است

میدان مشق تهران قصه‌های تاریخی زیادی دارد؛ از مسابقات و نمایش دوچرخه‌سواری و موتورسواری برای نخستین بار تا نمایش پرواز با بالن که در میان جمعیت حیرت‌زده در آسمان تهران برگزار شد؛ میدانی که همسین تهران مدرن است و حالا هیچ شباهتی به میدان ندارد. سردریاغ ملی را که با آن عظمت و اتاقت بالای سرش از میان صدای بوق و رد صدای‌های بی در بی خودرها و سر و صدای خیابان توپخانه پشت سر بگذارد، دیگر نه از آن شلوغی خبری هست و نه از

فاطمه عباسی

در گذر تاریخ

شکست‌های بیایی ایران در جنگ با روسیه در زمان فتحعلی‌شاه قاجار بهانه‌ای شد تا میدان مشق که امروز نمادی از معماری معاصر تهران است، ساخته شود. فتحعلی‌شاه از دولت فرانسه خواست تا از تش ایران را که توان رویارویی با ارتش مدرن روسیه را نداشت، آموزش دهد و با فنون نظامی روز جهان آشنا کند. در همین زمان فرانسه زترال گاردان را به تهران فرستاد و او در زمین بزرگی بیرون از باروی آن زمان تهران معروف به میدان مشق به آموزش از تش ایران مشغول شد. دور تا دور این زمین نیز ساختمان‌هایی برای سربازان و فرماندهان و تعدادی انبار تسلیحات و در گوشه جنوب شرقی دروازه‌ای بنا شد.

سردریاغ ملی

تا پیش از اینکه برج آزادی ساخته و به عنوان نماد شهر تهران شناخته شود، نماد پایتخت سردریاغ ملی بود؛ سردری که از بناهای به جا مانده از دوره قاجار بود و در فاصله سال‌های ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۴ توسط حسین‌علی‌بیک تهرانی نوسازی شد. روی این سردریاغ نقش ۲ شیر که تاجی را در میان گرفته‌اند، پلنگ، تیربار، گلوله‌های توپ، همچنین صحنه تسخیر تهران در کودتای ۱۲۹۹ نیز دیده می‌شود. دروازه و برج و باروهای تهران، نگاره تمام‌قد سربازان لژیون قزاق، مسلسل و نقوش فرشته پیروزی را می‌توان دید.

پیاده‌راه ملل متحد

پیاده‌راه میانی میدان مشق، موسوم به پیاده‌راه «ملل متحد» عظیم‌ترین و پهناورترین پیاده‌راه شهری ایران است که ورود ماشین به آن ممنوع است. خود میدان نیز مجموعه‌ای از شگفتی‌ها و جاذبه‌های گردشگری است. هر یک از ساختمان‌های میدان مشق تهران با سبکی منحصر به فرد و متمایز ساخته شده‌اند. در اوایل دهه ۸۰ طرحی تصویب شد که با جمع موزه‌های میدان مشق، این منطقه به عنوان یکی از مجموعه موزه بزرگ دنیا در کنار موزه لوور فرانسه و موزه ملی بریتانیا و موزه مترو پولیتین نیویورک و موزه آرمتاژ قرار بگیرد. اوایل دهه ۹۰ طرح نخست ساماندهی میدان مشق به همین منظور آغاز شد.

ساختمان قزاقخانه

در محدوده تاریخی میدان مشق تا دلان بخواهد ساختمان‌های قدیمی با معماری‌های زیبا وجود دارد، اما بدون شک ساختمان قزاقخانه به عنوان قدیمی‌ترین ساختمان این محدوده از ارزش و اهمیت بسیاری برخوردار است. این ساختمان که قدمت آن را به دوره ناصری نسبت داده‌اند، پیش از ۱۵۰ سال عمر کرده و روزگاری محل آموزش سربازان و قوای قزاق بوده است. ظاهر آن ناصرالدین‌شاه در سفر دوشم به فرنگ، تر تیبیات، انضباط و قابلیت‌های واحدهای کازاک روس را پسندید و وقتی به ایران برگشت تصمیم گرفت واحدهای مشابهی بسازد. در نتیجه گروهی از افسران قزاق به ریاست سر هنگ دومونتویچ به ایران آمدند و بعد از شکل‌گیری قوای قزاق ساختمان قزاقخانه برای آموزش به آنها ساخته شد.

عکس: همشهری/احمدی پهلوانی

قصه اکباتان

تاریخش

پس از گسترش تهران، نیاز به شهرک‌هایی شبیه شهرک اکباتان به چشم می‌آمد و طرح ساخت فاز اول این شهرک خوش ساخت، از سال ۱۳۲۵ آغاز شد. پس اکباتان، مثل برخی محله‌های تهران، تاریخی چندصدها ساله ندارد و شهرکی امروزی به حساب می‌آید. طرح اولیه آن را مهندسی خوش ذوق به نام گلزار شیبستی، یکی از فارغ‌التحصیلان دانشگاه تهران انجام داد. در سال‌های بعد ساخت فاز دوم و سوم هم ادامه یافت و کار ساخت شهرک در سال ۱۳۷۰ به پایان رسید.

شهرکی با فضای سبز متعادل

به‌غیر از شکل و شمایل و پیش‌بینی امکانات، مهم‌ترین ویژگی بارز این شهرک آن است که نسبت ساختمان‌ها و فضای سبزش با هم کاملاً برابر است. به عبارت دیگر، شهرک اکباتان ۲ میلیون و ۴۰۰ هزار مترمربع مساحت دارد و ۴ میلیون و ۲۰۰ هزار مترمربع، فضای سبز به همین دلیل، این شهرک به شهرکی عدالت‌محور تبدیل و زندگی در این شهرک روان و جذاب شده است؛ به‌خصوص که جانمایی این شهرک از نظر جغرافیایی نیز آگاهانه بوده و سازندگان آن، شهرک را در مسیر ورزش بادهایی قرار داده‌اند که همیشه از غرب وارد تهران می‌شود و چون جز برج‌ها، فضای خالی وجود دارد، هوا همیشه در حال رفت‌وآمد است و شهرک نشینان، هوایی مطبوع را تجربه می‌کنند.

معماری شهرک

مقاومت ساختمان بلوک‌ها در برابر زلزله تا ۸ ریشتری، نورگیر مناسب برای همه واحدها، شوتینگ و رابیزرهای اختصاصی، پله‌های مخصوص فرار و ده‌ها ویژگی دیگر، این شهرک را از نظر استاندارد شهرسازی و معماری به مکانی خاص بدل کرده است. شهرک ۲۳ بلوک دارد که در ۳ فاز ساخته شده است. ۱۰ بلوک در فاز اول است، ۹ بلوک در فاز دوم و ۴ بلوک در محوطه بلوک سوم قرار دارد، اما هر ۳ فاز، با اینکه حتی در سال‌های گوناگون هم ساخته شده، هماهنگی و نظمی خاص دارد. هر فاز شهرک، مثل یک محله کوچک شهری است و تمام امکانات رفاهی و نیازهای روزمره را در دل خود دارد.

